

Tây Bắc - mảnh đất không chỉ giàu bản sắc văn hoá mà còn có chiên thặng Di sản Biên “lồng lóy năm châu, chiên đặng đả a cẩu” - quê hương của những rừng Ban trặng muýt trặng dài nhũ vô tñ. GS.TSKH.Tô Ngọc Thanh tñg viết về hoa Ban: “... không nĩi nào hoa Ban lĩi nhiũ và trñg trong, trñg bĩch nhũ ỹ Tây Bắc. Hoa Ban đả trñ thành biũ u tñng cĩa vùng đĩt ngút ngàn trùng xa này”.

Cây Ban là một loài cây thân gỗ, có sức sống mãnh liệt, mọc trên núi cao hay trong khe sâu, hoa có 5 cánh, hình cánh bướm, màu trắng hay màu tím. Hoa nở thành rừng trặng muýt, phũ kín đũ nhũ đũ, lũng núi, mỗi năm hoa Ban chiên nở một lần vào mùa xuân và hoa có vẻ ngũt. Trong tiếng Thái, “Ban” có nghĩa là “ngũt”; “hoa Ban” nghĩa là “hoa ngũt”. Từ lâu, hoa Ban đả gũn bó một thiết về đĩi sống của đỹng bào các dân tộc nĩi đây, đũc biết là dân tộc Thái. Hũn thũ, hoa Ban đả đĩ vào kho tàng văn hũc nghiũ thuýt tñng trñg cho về đũp lý tñng trong tâm hũn và tính cách con người Tây Bắc.

Mùa xuân ỹ Tây Bắc có một vẻ đũp riẽng, vẻ đũp lung linh của hoa Ban, của cây rừng thay da đũi áo và vẻ đũp lũp lánh của mùa vui chiũ, hũi hè. Trong quan niũm của người Thái, hoa Ban tñng trñg cho cũc mẽ, hũn phũc, khát vọng yêu thũng. Vì thũ, trong đĩi sống tinh thũn của người Thái, hoa Ban có vai trò đũc biết trong phong tục, tũp quán, lũ hũi: *Hũi hái hoa Ban, hũi xoẻ xuân*

,
ũng rũũ mũng
cũng bũn

,
cũng mũng

... Trong những lũ hũi này, người Thái thũng dùng hoa Ban làm lũ vật dâng cúng đũ bày tỏ khát vọng sống, khát vọng lũa đôi, tũm lòng biết ơn về tĩ tiên. Theo kinh nghiũm dân gian, năm nào hoa nở đũu, khũp của suũi, của đũi, của rừng là năm ỹ trĩ không mẽa dai quá và cũng không nũng gũt quá, báo trũc mẽt mùa bũi thu.

(kin lũu nó),

Hàng năm, cứ vào dịp tháng hai âm lịch, thời tiết bắt đầu vào mùa xuân ấm áp, hoa Ban nở trên núi rừng Tây Bắc, hái hoa Ban của người Thái để làm ra cũng là thời kỳ lúa chiêm đang đơm bông trên các cánh đồng lúa nước. Vào ngày hội, tiếng sáng sớm, khắp các bản làng, tiếng trống, tiếng chiêng vang lên giòn giã. Các bản nhà sàn lại đông đúc. Người ta đi xôi, luộc gà làm cỗ. Người vò rượu thơm ngon để mang ra đãi khách. Ăn uống no say, mọi người cùng nhau ra rừng để tìm những bông hoa Ban mới nở. Họ trên rừng mang về tặng cha mẹ, tặng người yêu, vì người Thái cho rằng, hoa Ban trình bày về là biểu tượng của đức độ hiền đức và vị cha mẹ, về là biểu tượng của tình yêu trai gái xứ Thái.

Hoa Ban không chỉ mang về để trình bày của núi rừng Việt Bắc mà còn đi vào đời sống của người Thái, để làm bánh chưng, tinh xảo cùng những kinh nghiệm dân gian chăm sóc và bảo vệ sức khỏe con người qua ăn uống. Người Thái có nhiều món ăn ngon để chế biến từ hoa Ban, lá Ban non, quả Ban già, người ta chế biến thành những món ăn vừa ngon, vừa bổ như: *hoa Ban hầm móng giò, hoa Ban xào thịt lợn rừng, hoa Ban luộc, hoa Ban nấu canh riêng...* Những món ăn này vừa tốt cho sức khỏe vừa có thể chữa một số bệnh như: bệnh đau ruột, bệnh gan, giảm nhiệt độ. Ngoài ra, lá Ban đun nước để tắm rửa vào dùng để rửa vết thương...

Hoa Ban thường xuất hiện trong các truyện ca và truyền thuyết dân gian các dân tộc thiểu số Tây Bắc Việt Nam. Trong những câu chuyện các dân tộc Tây Bắc, tên của ba người truyền kể về sự tích hoa Ban; đó là các truyền *Pi Khun-Nong Ban*, truyền *Cơm Đồi-Hiền Hom* và truyền *Bun Trai-Bun Ninh*

(hay truyền hai Bun). Cách kể và tên nhân vật của các truyền tuy có khác nhau, nhưng đều giống nhau ở chỗ dùng hoa Ban làm biểu tượng cho sự thủy chung trong tình yêu đôi lứa.

Nhà thơ [Trần Mạnh Hào](#) đã viết trong bài thơ *Gửi Lai Châu*:

Trái tim đẹp không mất ai nhìn thấy

Đến ven trêi Tây Bắc có Lai Châu

Hoa Ban nở thành người con gái Thái

Đám mây bay trong thau nước gội đầu

Tình ca Thái có câu:

Trăm năm người Ban nở còn người mãi

Mùa mưa buồn lại thêm trêi ra, không già...

Có thể nói, hoa Ban là linh hồn của núi rừng Tây Bắc, nó vừa là một phương tiện hữu hiệu để phản ánh hiện thực, vừa là bản sắc văn hóa đặc sắc của đồng bào các dân tộc nơi đây, giúp cho con người thêm gắn bó với nhau và yêu quê hương đất nước tha thiết hơn. Tô Ngọc Thanh - nhà nghiên cứu văn hóa dân gian nói rằng “*Tại hoa Ban, có thể tìm thấy vẻ đẹp vùng đất văn hóa Tây Bắc*”.

Các nhà quản lý Khu di tích Kim Liên (Nam Đàn - Nghệ An) đã có ý tưởng lấy ý nghĩa hoa Ban trong thơ Điên Biên viết trong bài này. Sau hơn một năm thử nghiệm, du khách về thăm quê Bác Hồ trong những ngày tháng 5 sẽ được chiêm ngưỡng một trêi hoa Ban trong khuôn viên Khu di tích. Loài hoa đẹp của vùng đất Điên Biên đã nở làm hoa đẹp tiên đứng vào dịp kỷ niệm 119

năm ngày sinh nh t Bắc. Hoa Ban tr ng tr ng thành công Khu di tích Kim Liên khi n nhi u
ng i ví von r ng đang có m t Đ n Biên thu nh ngay gi a làng Sen quê Bắc./.

Ph m Th Thu Hà

